

Stavební aktivity na území Ostravy v meziválečném období

Na relativně krátké období dvaceti let první Československé republiky může Ostrava dodnes vzpomínat jako na období nesmírně intenzivní stavební činnosti, kdy budovy nejrůznějšího určení rostly ve městě doslova jako houby po dešti. Tento fenomén vděčil za svůj původ právě vzniku Velké Ostravy, velkoměsta, které povstalo v roce 1924 sloučením Moravské Ostravy se šesti dalšími okolními obcemi – Hrabůvkou, Mariánskými Horami, Přívozem, Novou Vsí, Vítkovicemi a Zábřehem.

Největším investorem v tomto období bylo město Moravská Ostrava, velký počet veřejných budov vybudoval však také československý stát, který stimuloval stavební aktivity i v celostátním měřítku legislativně a novostavby osvobozoval trvale nebo dočasně od daní a dalších poplatků. Díky tomu se na území města rozšířila významně nejen soukromá, ale i družstevní bytová výstavba. Byty pro své zaměstnance stavěly také velké podniky, mezi nimi především Vítkovické železářny. Konečně, díky investicím velkých obchodních a finančních korporací do stavby reprezentativních budov se z Moravské Ostravy stalo skutečné obchodní a bankovní centrum Slezska a severní Moravy.

Podíváme-li se na rozložení těchto stavebních aktivit z hlediska územního, vidíme, že veřejné budovy, banky i obchodní domy vyrůstaly prakticky výlučně v Moravské Ostravě, historickém centru Velké Ostravy. V ostatních připojených obcích se rozvíjela v různé míře především bytová výstavba. Z hlediska časového připadá nejintenzivnější stavební činnost zhruba na roky 1927–1931, kdy vzniklo 967 novostaveb (tedy téměř 200 ročně); v dalších letech se jejich počet výrazně snížil a po roce 1935 stavební ruch prakticky ustal. Na tento fakt měla bezpochyby vliv hospodářská krize i zhoršující se politická situace.

Zatímco na úvodním panelu naleznete průřezový přehled těchto stavebních aktivit, hlavní část výstavy prezentuje několik zajímavých budov z meziválečného období, které jsou veřejnosti možná poněkud méně známy, buď proto, že zcela změnily svůj původní účel, nebo proto, že se do dnešních dnů bohužel nedochovaly vůbec.

OBCHODNÍ DOMY V nejužším centru města vzniklo v rychlém sledu za sebou šest velkých obchodních domů – Brouk a Babka (1928), Textilia (1929), Baťa, Rix (1931 – viz tato výstava) Pešat (1932) a Bachner (1933). Hned první z nich již nabízel ve svých pěti podlažích obrovský sortiment zboží všeho druhu a byl také průkopníkem samoobslužného prodeje. V současnosti je zde knihovnictví společnosti Knihcentrum (Smetanovo náměstí, projekt Karel Kotas, dokončeno 1928)

OBYTNÉ DOMY Příkladem bytové výstavby na území města lze uvést celou řadu. Nalezli bychom mezi nimi jednoduché obytné domky, honosné vily (např. vilu Františka Grossmanna, dokončenou v roce 1924) i rozsáhlé vícepodlažní komplexy s obchodním parterem. Jedním z nich byl nájemní dům pojišťovací společnosti Dunaj v těsné blízkosti kostela Božského spasitele v Moravské Ostravě (Puchmajerova, dokončeno 1932)

RADNICE Bezkonkurenčně nejnákladnější stavbou (téměř 60 milionů korun), která byla v Ostravě vybudována v meziválečném období, byla Nová radnice. Obrovský objekt, určený původně též potřebám župního (krajského) úřadu se stal ihned po dokončení největší radniční budovou v republice a touto výsadou se může honosit dodnes (Prokešovo náměstí, projekt Vladimír Fischer, František Kolář, Jan Rubý, dokončeno 1930)

STÁTNÍ ÚŘADY Bepochyby nejvýstavnější je palác krajského soudu na Havlíčkově nábřeží (viz tato výstava), velmi důležitou stavbou bylo však též sídlo policejního ředitelství v těsné blízkosti Nové radnice. Policejní ředitelství bylo totiž v meziválečném období jedním z mála zdejších úřadů, který svou působností překračoval rámec okresu a zahrnoval celý ostravsko-karvinský revír. Objekt v současnosti slouží Policii ČR (30. dubna, dokončeno 1924)

BANKY A POJIŠTOVNÍ Mezi lety 1921–1934 vybudovala v Moravské Ostravě své pobočky celá řada bankovních a pojišťovacích společností, např. Anglo-československá banka (viz tato výstava), Banka Union, Concordia, Eskomptní banka, Riunione Adriatica di Sicurtà nebo Živnostenská banka. Nedaleko Nové radnice vyrostla státní banka, která doplnila nově vzniklou čtvrt' o další reprezentativní objekt. V současnosti slouží potřebám Policie ČR (Českoobratrská, projekt Karel Roštik, Jaroslav Rössler, sochařská výzdoba Otakar Švec, Břetislav Benda, dokončeno 1932)

FIREMNÍ ŘEDITELSTVÍ V meziválečném období si svá reprezentativní sídla vystavěly v Ostravě firmy Komanditní společnost Julius Rütgers (1922 – dnes ostravské studio Českého rozhlasu), Báňská a hutní společnost (1929) a Severní dráha Ferdinandova (viz tato výstava). Palác Báňské a hutní společnosti se stal důstojnou součástí nové čtvrti kolem Prokešova náměstí, jeho průčelí doplňuje monumentální sochařská výzdoba – alegorie práce sochaře Josefa Kubičky. V současnosti v objektu sídlí mj. jeden z odborů Magistrátu města Ostravy (30. dubna, projekt Jaroslav Stockar-Bernkopf, dokončeno 1929)

MĚSTSKÉ PODNIKY Velké investice byly vloženy do ostravských městských podniků a ústavů, především do vodárny, jatek a městské nemocnice, zcela nově bylo vybudováno koupaliště (viz tato výstava) a městské krematorium. Tato unikátní kubistická stavba, která vyrostla na tehdejší městském hřbitově, byla bohužel v roce 1979 zbořena (sad Milady Horákové, projekt Vlastislav Hofman, František Mencl, dokončeno 1925)

SAKRÁLNÍ STAVBY Mezi stavbami duchovního určení dominovaly v meziválečném období Husovy sbory – mj. ve Vítkovicích (1924), Mariánských Horách (1930), Zábřehu (1933) a Hrabůvce (1934). Největší a vlastně jedinou stavbou římskokatolické církve byl salesiánský kostel sv. Josefa, zvaný Don Bosco. Jednalo se o vůbec první kostel v ČSR s ocelovou konstrukcí, na jehož věži dodnes vyniká šestimetrový nasvícený kříž (Vítkovická ulice, firma Václav Nekvasil, vnitřní výzdoba akademický malíř Jan Obšil, dokončeno 1937)

Anglo-československá banka

Na místě vily Rudolfa Sauera z roku 1860, přebudované v roce 1912 na kino Elite, byla v letech 1923–1924 vystavěna nová budova Anglo-československé banky (Anglo-banky) podle návrhu architekta Josefa Gočára. Čtyřpatrový dům se stal měřítkem pro novou okolní zástavbu, dokončen byl v samém závěru roku 1924. Domu na Nádražní ulici bylo přiděleno č. p. 308 po původní vile, jeho architektonický styl je zasazován na pomezí kubismu a neoklasicismu.

Anglo-československá banka byla nástupkyní Anglo-rakouské banky založené v roce 1863. V roce 1922 se československá vláda zavázala k úhradě předválečných úvěrů Bank of England a nově ustavená banka převzala pobočky Anglo-rakouské banky nacházející se na území Československa. V roce 1930 bylo provedeno sloučení Anglo-československé banky a České komerční banky s Pražskou úvěrní bankou. Nový ústav nesl název Anglo-československá a Pražská úvěrní banka. V srpnu 1940 byla na příkaz německých úřadů provedena změna názvu na Pražskou úvěrní banku a za okupace došlo k začlenění dalších bank pod tento ústav. V roce 1943 v rámci nové koncentrace bank byla nařízena likvidace banky, o její obchody a vklady se dělily německé ústavy. V roce 1945 byla činnost banky obnovena, ale již v říjnu t. r. byla dekretem prezidenta republiky č. 102/1945 Sb. znárodněna. Při slučování v peněžnictví v roce 1948 splýnula banka se Živnobankou.

Další institucí dlouhodobě sídlící v budově byl Podnik výpočetní techniky. Zřízen byl v první polovině 50. let Československým statistickým úřadem pod názvem Ústředna mechanizované evidence, Praha. Jeho hlavní náplní bylo postupné zavádění výpočetní techniky přednostně pro zpracování statistických dat a zpracování účetních, provozních a obchodních dat pro jednotlivé státní podniky. Pro tyto služby byla následně zřizována jednotlivá výpočetní střediska podniku v krajích, zde byl zřízen severomoravský závod Ostrava. V roce 1991 se podnik změnil na akciovou společnost (PVT a.s.). V 90. letech společnost zpracovávala volby (1990, 1992 a 1994), řešila 1. a 2. kolo kupónové privatizace, založila společnost RM-systém, zahájila provoz Centra kupónové privatizace, Střediska cenných papírů a vedla další aktivity na kapitálových trzích. Hlavními zákazníky se vedle veřejné správy staly bankovní a finanční instituce, telekomunikační a logistické firmy. Od roku 1995 budovala druhou nejrozsáhlejší síť pro služby internetu v ČR. Firma se dále profilovala v oblasti systémové integrace, outsourcingu a zákaznického softwaru. V roce 2003 došlo ke změně ve vlastnické struktuře a následnému rozdělení obchodních aktivit společnosti.

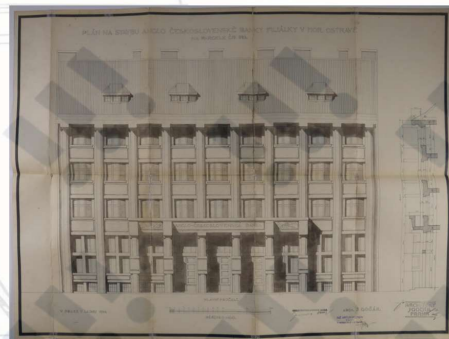

JOSEF GOČÁR

(1880–1945), architekt, profesor Akademie výtvarných umění v Praze, navrhl mj. budovu Automatických mlýnů v Pardubicích, Dům U Černé Matky Boží v Praze, pro Hradec Králové zpracoval územní plán města a navrhl řadu budov, jeho díla z kubistického a funkcionalistického období jsou řazena k vrcholům české moderní architektury

Pohlednice z konce 19. století, Nádražní ulice, vlevo Německý dům, v kruhu vila Rudolfa Sauera, místo, kde byla postavena budova Anglo-československé banky

Plán průčelí Anglo-československé banky, Josef Gočár, 1924

Budova Anglo-československé banky, 1928

Anglo-československá banka – inzerce, Duch času 1. 5. 1927, s. 5

Anglo-československá a Pražská úvěrní banka, 30. léta 20. století

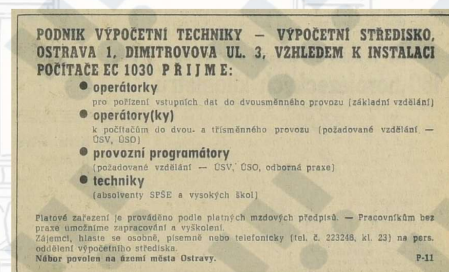
Pražská úvěrní banka, konec 40. let 20. století

Podnik výpočetní techniky, 80. léta 20. století

Podnik výpočetní techniky, 90. léta 20. století

Inzerát – Podnik výpočetní techniky nabízí zaměstnání k zajištění provozu počítače EC 1030 (společná výroba SSSR a PLR), jednalo se o střední počítač pro zpracování dat hromadného charakteru, Ostravský večerník 5. 2. 1976, s. 5

OSTRAVA!!!

Koupaliště Hulváky

Dobovou záležitostí kultury těla bylo také plavání, slunění a vůbec pobyt na vzduchu v přírodním prostředí. Těmto činnostem měly sloužit letní lázně. Ostrava však ještě na konci 20. let 20. století takové zařízení postrádala. Říční lázně na Ostravici za dnešním Smetanovým náměstím již byly minulostí a lidé využívali pouze travnatých břehů Odry a Ostravice, kde chybělo jakékoliv zázemí jako byly převlékárny, sociální zařízení nebo občerstvení.

První projekty počítaly s umístěním koupaliště vedle vodárny v Nové Vsi. Z technických důvodů ze stavby koupaliště v této lokalitě sešlo a jako nové vhodné místo byl určen nedaleký Hulvácký lesík.

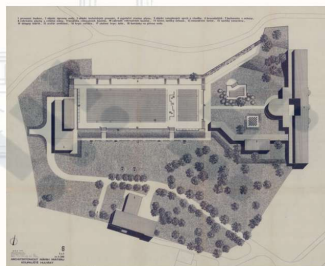
Dne 21. září 1928 schválilo zastupitelstvo města Moravské Ostravy nový projekt letních lázní na Hulváckém kopci, který se již podařilo realizovat. Projektovou dokumentaci podle ideového návrhu architekta Jaromíra Moučky vypracoval stavitel Alfréd Jurnečka z Mariánských Hor. Lázně byly pro veřejnost slavnostně otevřeny v neděli 18. května 1930. Vstup pro dospělé stál tři koruny a děti do 16 let platily jednu korunu. Kromě ručníků a koupacích čepic si mohli návštěvníci zapůjčit také plavky, koupit mýdlo, a dokonce si mohli zaplatit i lekci plavání.

Pro nával návštěvníků, který hned v prvním měsíci po otevření dalece překračoval kapacitu areálu, se muselo okamžitě přikročit ke stavebním úpravám, aby byl provoz při takové frekvenci možný. Do suterénních rezerv se rozšířily šatny a zřídil se provizorní vstup pro nekoupající se návštěvníky, kteří tak již nemuseli procházet hlavním vstupem přes šatny. V areálu se dodělávaly ploty a betonové plochy a koupaliště se dovybavilo lavičkami a dalším příslušenstvím. Součástí úprav bylo také postavení kolny pro úschovu lehátek a dvou kiosků pro prodej občerstvení. Starosti provozovatelům koupaliště činila i kvalita používané říční vody. Návštěvníci si stěžovali, že voda po několika dnech nepříjemně zapáchá a její špatnou kvalitu potvrdily také laboratorní testy. K nápravě došlo v roce 1933, kdy bylo filtrační zařízení kompletně rekonstruováno a rozšířeno.

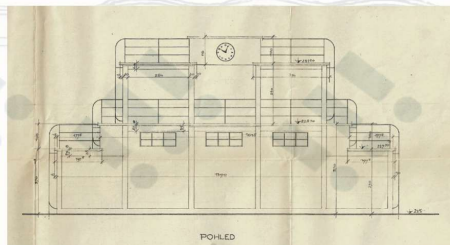
V letech 1965 až 1967 proběhla zásadní renovace suterénu a přízemí právě části provozní budovy na lázně léčebného a očištného charakteru. Do nově upraveného prostoru byly umístěny sprchové kabiny, očištné vanové kabiny, léčebné vanové kabiny, lehátková odpočívárna, sociální zařízení, kabina maséra a saunovací kabiny. V suterénu byl zřízen bazén. V roce 1975 byla kompletně přestavěna filtrační stanice a upraveno okolí hlavního bazénu, přičemž skokanské můstky již bohužel nebyly ničím nahrazeny. K rozsáhlým stavebním úpravám areálu došlo ještě mezi lety 1992–1994 při nichž však byly zničeny téměř všechny původní konstrukce a povrchy. V roce 2000 se kvůli zastaralému zařízení nepodařilo napustit velký bazén, v provozu zůstalo jen dětské brouzdaliště, a o tři roky později bylo koupaliště uzavřeno definitivně.

Ve vstupní budově se mimo šaten nacházely také pokladny, sociální zázemí a sprchy, sklady, zázemí pro personál, kanceláře, služební byt, restaurace a holičství. Mezi pokladnami byly dva otevřené vstupy, jeden výhradně pro ženy a druhý pro muže

Návrh na rekonstrukci areálu lázní z roku 1991

Nejpokrokovějším prvkem ostravského koupaliště bylo spojení filtrační stanice se skokanskou věží, která přiléhala k bazénu ze západní strany. Odvážlivci si mohli skočit do vody ze dvou úrovní – 3,7 m a 6,2 m (30. léta 20. stol.)

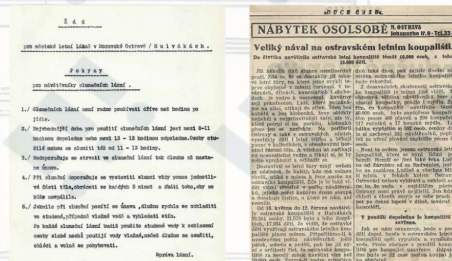
Stavba koupaliště v Hulvákách (1929–1930). Záběr zachycuje budování dětského brouzdaliště o rozměrech 10 × 10 m s dětským koutkem a pískovištěm. Nacházelo se vpravo za hlavní vstupní budovou

Hlavní bazén velký 60 × 25 m byl rozdělen na plaveckou část, dlouhou 50 m a část pro děti. Plavecká část byla dále rozdělena pro plavce a neplavce. Na jižní straně byla umístěna skluzavka pro plavce. Kolem bazénu byly osázeny sprchy (30. léta 20. stol.)

Část hlavního bazénu určená pro děti byla od části pro plavce oddělena pomocí betonové konstrukce původně s fošnovou stěnou. Děti měly vyhrazený prostor o velikosti 10 × 25 m a vlastní skluzavku

Návštěvníci lázní se museli řídit řádem, který upravoval režim v plavecké části, ve slunečních i vzduchových lázních. Byli nabádáni, aby se nekoupali dříve než hodinu po jídle a ve vodě netrvali delší dobu než 15 minut. Pobyt ve vzduchových lázních, které se nacházely za skokanskou věží neměl přesáhnout 20 minut, otužili jedinci zde mohli zůstat až dvě hodiny. K dispozici měli hřiště s cvičebními náradím

Koupaliště hned po svém otevření zaznamenalo velkou návštěvnost. V prvním měsíci si přišlo užít vodních radovánek téměř 40 000 osob, z toho 18 000 dětí. Největší nával byl 1. června, kdy přišlo 6 000 lidí, což zdaleka překročilo kapacitu areálu (*Duch času* 15. 6. 1930)

Krajský soud

V roce 2022 oslavil sté výročí existence Krajský soud v Ostravě. Za jeho vznikem stál vzrůstající význam Ostravska, ale také transformace samotného města ve správní, kulturní a společenské středisko. Ostrava tehdy zažila velký populační růst a s ním i zvýšení kriminality těžšího typu. Instituce byla zřízena nařízením vlády již v roce 1921, úřední činnost započala až 15. 5. 1922 a to v provizorních podmínkách budovy okresního soudu v Moravské Ostravě. Již od počátku bylo jasné, že tyto prostory nebudou potřebám krajského soudu dostačovat a začalo se uvažovat o stavbě nové justiční budovy.

Nový justiční palác byl umístěn v návaznosti na stávající budovu okresního soudu a věznice na nábreží řeky Ostravice v samém centru Moravské Ostravy. Stavba tak vytvořila uzavřený celek spojující soudní budovy s vazební věznicí. Představitelé města vybrali k realizaci návrh pražského architekta Františka Vahaly, žáka slavného prvorepublikového architekta Jana Kotěry a představitele oficiální státní architektury meziválečného Československa. Stavba justičního paláce musela čelit problémům s financováním. Většinu z předpokládané částky si město vypůjčilo, nicméně náklady na stavbu narostly oproti předpokladům o třetinu. Práce byly zahájeny v červnu roku 1926 a dokončeny o tři roky později. Slavnostní otevření proběhlo 16. 11. 1929 za účasti zástupců ministerstev, poslanců, justice a představitelů města.

Budova krajského soudu je výrazným urbanistickým dílem s protáhlým podkovitým průčelím z režného zdiva a klasicistní strukturou fasády. Hlavní průčelí je paralelní s řekou Ostravicí a má téměř 80 metrů a je obráceno k nábreží, boční fasáda míří do Kratochvilovy ulice, na druhé straně s trojnásobným zalomením pokračuje v ulici Na Hradbách. Hlavní fasádu rozčleňuje řada mohutných konzol, bezprostředně po obou stranách vchodu ukončených nadživotními plastikami Spravedlnosti a Liktora. Alegorické postavy vyjadřují poslání budovy a protínají bankálovou římsu, přičemž horní polovinou těl zasahují do pásu oken. Hlavní nároží jsou pak opatřena masivními pavilónovými nástavbami. Palác má horizontální členění, v použitém materiálu dominuje kámen v masivním soklu, stejně tak v průběžných parapetních římsách a nárožních nástavbách.

Budova v době svého dokončení disponovala 87 kancelářskými místnostmi a jednacími síněmi, ale také 15 byty. Provoz byl rozdělen do několika křídel, ostatně i dnes je činnost soudu rozdělena na jednotlivé úseky, podle zaměření zpracovávané agendy. Z průčelí budovy vystupuje hlavní vchod, do nějž ústí široké schodiště, dále pokračující do vestibulu. Ve své době se jednalo o jednu z nejmodernějších účelových staveb v Československu a budova po drobných úpravách slouží svému účelu už více než 90 let. V posledních letech prošla dílčí rekonstrukcí fasády i vnitřních prostor. V roce 2024 tvoří justiční palác krajského soudu pouze část využívaných prostor, v nichž instituce sídlí. S rostoucí agendou totiž krajský soud expandoval do přilehlých budov (dříve využívaných okresním soudem, situovaným dnes v Porubě), propojených souvisle do jediného bloku.

KAREL BLECHA
jeden z prezidentů krajského soudu

Budova krajského soudu na pohlednici z protektorátního období

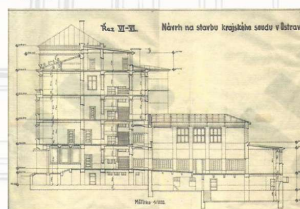
Podoba budovy v poválečném období

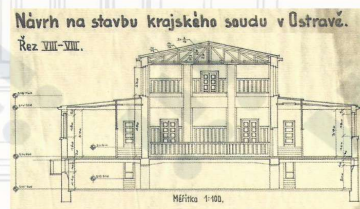
Justiční palác se stal dominantou nábreží řeky Ostravice

Nábreží s budovou krajského soudu v roce 1954

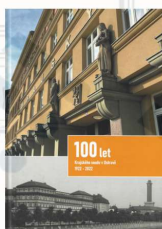
Návrh na stavbu krajského soudu v Ostravě (Zdroj: 100 let Krajského soudu v Ostravě 1922–2022. Ostrava 2022)

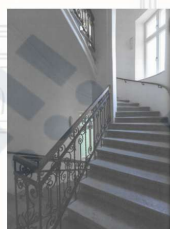
Krajský soud před rekonstrukcí (foto 2004)

Havlíčkovu nábreží s dominantou v podobě justičního paláce v současné podobě

Titulní strana publikace k výročí 100 let Krajského soudu v Ostravě (Zdroj: 100 let Krajského soudu v Ostravě 1922–2022. Ostrava 2022)

Schodiště justiční budovy (Zdroj: 100 let Krajského soudu v Ostravě 1922–2022. Ostrava 2022)

Jednací síň Krajského soudu v Ostravě (Zdroj: 100 let Krajského soudu v Ostravě 1922–2022. Ostrava 2022)

Městská veřejná knihovna a čítárna

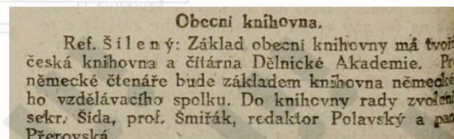
Knihovna města Ostravy patří k nejstarším pamětovým institucím ve městě. Půjčování knih bylo zahájeno 9. února 1921. Stalo se tak na základě usnesení správní komise města Moravské Ostravy z 25. května 1920 o zřízení veřejné obecní knihovny. To neznamená, že by ve městě knihovny nebyly. Byly to však neveřejné spolkové knihovny přístupné jen členům a přispěvatelům čtenářských spolků. Také první knihovny přístupné veřejnosti byly spolkové. Česká byla otevřena v roce 1897 a k dispozici bylo jen asi tisíc svazků a v čítárně bylo zájemcům vyloženo přes 50 časopisů. Německá veřejná spolková knihovna, založená o rok později byla nepoměrně větší. V polovině 20. let 20. století dosáhla počtu 15 000 knih (česká knihovna v roce 1921 evidovala 1854 svazků knih). Právě tyto knihovny se staly základem knihovního fondu městské veřejné knihovny a čítárny.

Knihovna se zprvu nedočkala svého vlastního stánku. Město dalo k dispozici budovu německé obecné a měšťanské školy v Hasnerově ulici (dnes Purkyňova). Tyto prostory byly současně vyhrazeny knihovně české i německé, přičemž první podlaží bylo přiděleno české veřejné knihovně, přízemí pak knihovně německé. Společná čítárna pro obě knihovny byla umístěna v přízemí pod správou české knihovny. V prvním roce měla knihovna 489 čtenářů a poskytla 9 875 svazků výpůjček.

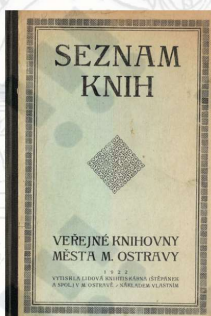
Když byla 23. června 1929 starostou Moravské Ostravy Janem Prokešem slavnostně otevřena nová budova městské spořitelny na dnešním náměstí Dr. E. Beneše, postavená podle projektu Karla Kotase, bylo její levé křídlo určeno pro potřeby městské knihovny. Architekt K. Kotas přišel do Ostravy v roce 1925 jako stavební dozor při stavbě Nové radnice a spořitelna byla jeho prvním samostatným ostravským projektem. Architektonicky budova představuje příklad skloubení tradiční monumentality a moderní jednoduchosti. Pro interiér je charakteristická velkorysá prostorová dispozice válcové stavby s dvoupodlažní dvoranou. Umístění knihovny zde mělo to být dočasným řešením, avšak v našich poměrech víme, že dočasnost mívá delší trvání. V případě městské knihovny trvalo od 9. února 1930 až do 13. ledna 1997, kdy tato významná pamětová instituce nalezla své důstojné umístění v budově při Havlíčkově nábřeží u mostu Miloše Sýkory uprázdněné po zrušeném podniku Obnova. Původně to byl nájemní dům podle projektu vídeňských architektů Franze Kayma a Alfonse Hetmanka. Novodobý velkoměstský palác je významný jedinou dokončenou a dochovanou ostravskou meziválečnou pasáží procházející podélně přízemím domu.

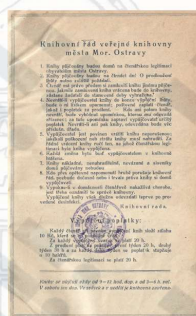
Hasnerova (dnes Purkyňova) ulice s budovou německé obecné a měšťanské školy (vlevo), první sídlo městské veřejné knihovny a čítárny v Moravské Ostravě, pohlednice z počátku 20. let 20. století

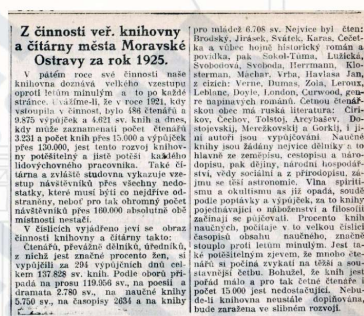
Zpráva o zřízení veřejné obecní knihovny ze zasedání správní komise Moravské Ostravy 25. 5. 1920 (Duch času 27. 5. 1920, č. 141, s. 4)

Seznam knih veřejné knihovny v Moravské Ostravě z roku 1922

Knihovní řád veřejné knihovny města Moravské Ostravy z roku 1921

Činnost veřejné knihovny a čítárny v pátém roce od svého vzniku (Duch času 8. 1. 1926, č. 6, s. 3)

Městská veřejná knihovna v budově Městské spořitelny v Moravské Ostravě ve 30. letech 20. století

Pohled do depozitáře knihovního fondu městské veřejné knihovny, 1949

Pohled do depozitářů a pracoven městské veřejné knihovny, 1949

Kancelář knihovnicka městské veřejné knihovny, 1949

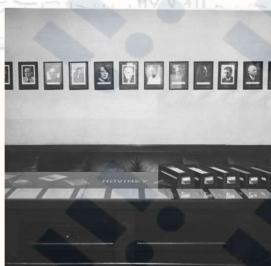
Studovna knih a časopisů městské veřejné knihovny, 1949

Studovna knih městské veřejné knihovny, 1949

Pracoviště katalogizace městské veřejné knihovny, 1949

Prostor před půjčovnou knih městské veřejné knihovny, 1949

Čítárna městské veřejné knihovny, 1952

Současné sídlo (od roku 1997) Knihovny města Ostravy, dříve nájemní dům O. Krestové z roku 1929, od roku 1960 v užívání státního podniku Obnova Ostrava

OSTRAVA!!!

Kaple Božích bojovníků

Sbor Evangelické církve metodistické byl v Ostravě založen v roce 1926. Zprvu se scházel v bývalé dřevěné vojenské kapli. Se záměrem vybudovat stálou kapli oslovilo staršovstvo v roce 1930 architekt Karla Kotase, plány Kotas vypracoval již v srpnu téhož roku. Základní myšlenkou jeho návrhu funkcionalistické modlitebny byla hra kontrastních, zdánlivě nesourodých strohých hmot, komponovaných na pravidelné obdélné parcele umístěné na dvou parcelách č. 2510/11 a 2510/6 patřících městu.

Stavební povolení bylo vydáno v říjnu 1930, stavbu samotnou realizovala firma Františka Smolky, kaple byla slavnostně posvěcena 28. 10. 1931. Strukturu stavby tvořila železobetonová konstrukce. Stejně strukturovaný a prostý dojem vyvolávala matérie samotné modlitebny. Nebyl to okázalý chrám, ale čistý prostor, ve kterém měl každý nalézt klid a pohroužit se do svých myšlenek a myšlenek na Boha. Požadavek jednoduchosti se projevil i v nepředimenzovaných proporcích blížících se velikosti většího rodinného domu.

Vstup se širokým schodištěm byl z boku modlitebny z nově projektované ulice. Za vstupním schodištěm se otvírala nízká přízemní prostrata vestibulu. V přízemí se nalézala hala, do níž se dalo vstoupit i druhým vchodem z jihovýchodu.

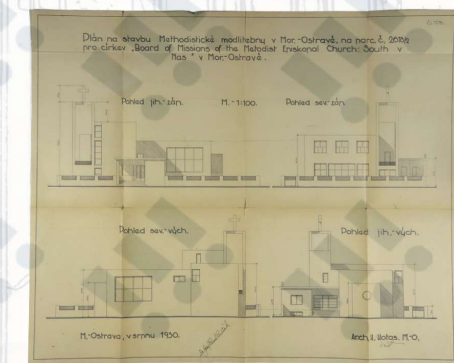
Hala byla vydlážděna terrazem, po pravé straně byla umístěna kancelář. Z parteru se vcházelo do hlavního prostoru modlitebny, kterou Kotas umístil do druhé, funkčně oddělené části budovy. Vpravo od těla zvonice a převýšené schodišťové věže vytvořil architekt další kubický objem pro centrální prostory modlitebny. Tím demonstroval její význam v celém hmotovém uskupení.

Nízkou výšku středního celku opticky navýšil a ozvláštnil vertikální motiv, připomínající v konturách kostelní zvonice. Jednalo se o srozumitelné vyjádření sakrální funkce objektu. Zadní plochu skeletu zvonice tvořila stěna přináležející robustnímu obalu schodiště. Schodišťový trakt měl v prvním patře obytné prostory. Přímé osvětlení zajišťovala atypická sdružená vertikálně osazená okna. Obrys zvonice byl vytvořen pouze ze dvou železobetonových rámců. Vrchol konstrukce korunoval kříž, zvon chyběl.

Náboženské poslání stavby architekt vyjádřil jednoduchou a zřetelnou formou, sestavou tří základních prvků – modlitebny, obytných prostor a zvonice. Výrazná vertikála umocňovala duchovní rozměr kaple, která byla zbořena v roce 1980 při rozšiřování Městské nemocnice Fifejdy. Na jejím místě se dnes nalézá nemocniční pavilon A. Církevní sbor se pak scházel v kostele Církve československé husitské a náhradou dostal dům v Úprkové ul. 1/25 v Přívoze. Zanikl v roce 2000, poté co kazatel a většina církevní obce přešla do Jednoty bratrské.

Kaple Božích bojovníků brzy po svém otevření. Přes cestu pohled do nemocničního areálu, konkrétně na oční pavilon

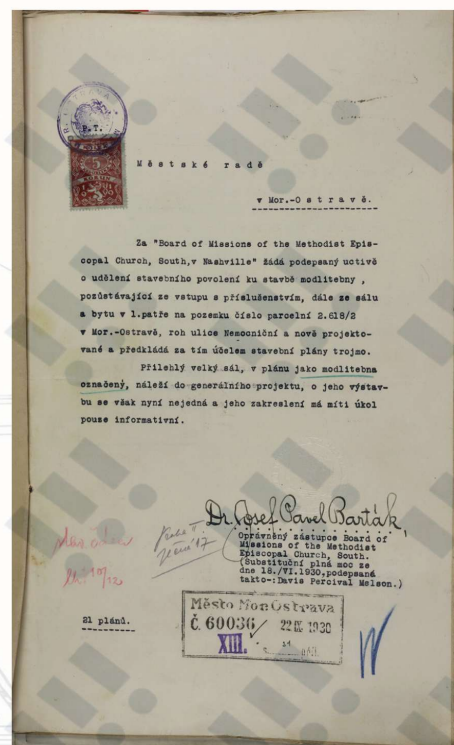

Plány na výstavbu kostela zhotovil architekt Karel Kotas (1894–1973) v srpnu 1930. V té době působil v Moravské Ostravě. Podílel se mimo jiné na výstavbě Nové radnice, vyprojektoval budovu městské spořitelny na dnešním náměstí Dr. E. Beneše

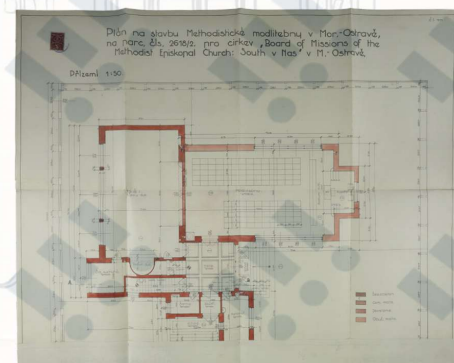

Funkcionalisticky prostá budova byla efektně doplněna náznakem věže zakončené křížem. Modlitebna byla zbořena v roce 1980 při rozšiřování areálu městské nemocnice

Jubilejní evangelická modlitebna stálo na vchodové straně chrámu. Byla totiž postavena a otevřena na počest 150 let od vydání tolerančního patentu

Žádost o povolení stavby metodistické modlitebny na rohu Nemocniční ulice, kterou adresoval oprávněný zástupce církve metodistické v Československu dr. Josef Pavel Barták (1887–1964) ostravské městské radě koncem roku 1930

Polední ostravský deník dne 27. 10. 1931 na druhé stránce přinesl informaci o slavnostním otevření nového svatostánku

OSTRAVA!!!

Okresní sociálně-zdravotní ústav

V srpnu 1932 byla zahájena stavba Okresního sociálního domu v Moravské Ostravě na rohu Senovážné a Nemocniční ulice (dnes ul. Odboje 1941/1) v blízkosti městské veřejné nemocnice na Fifejdách. Dům byl komponován na půdorysu L a sestával z dvoupatrového, symetricky pojatého hlavního křídla a asymetrického jednopatrového bočního severního křídla. Výstavbu moderního administrativního objektu podle návrhu architekta Karla Roštika a následně přizvaného architekta Jaroslava Stockara-Bernkopfa prováděla stavební firma Karla Gajovského z Moravské Ostravy-Hulvá. V polovině listopadu 1933 byla stavba dokončena a od ledna 1934 probíhalo stěhování zdravotnických a sociálních korporací do budovy.

Místnosti v přízemí hlavní budovy poskytovaly zázemí pracovním Československého červeného kříže, poradnám Ochrany matek a dětí (české a německé ordinace), poradně Naším dětem, poradně pro volbu povolání s ordinací psychiatra. V 1. patře se nacházely kanceláře Okresní péče o mládež (české a německé) a české a německé Charity. V nejvyšším 2. patře hlavní budovy byl umístěn byt pro ředitele ústavu. Dále se zde nacházela centrální kartotéka, spojená s poradnami listovním výtahem; vpravo zasedací síň se šatnou pro všechny korporace. V suterénu bylo v hlavní budově umístěno moderní solárium. V bočním severním křídle v přízemí sídlil Ústav Masarykovy ligy proti tuberkulóze, v 1. patře se nacházely byty sociálních pracovníků se zvláštním vchodem do zahrady.

V období nacistické okupace od července 1939 do dubna 1945 využívala německá tajná státní policie – gestapo hlavní křídlo budovy pro svou služebnu se sídlem v Moravské Ostravě. Boční křídlo budovy nadále užívala Masarykova liga proti tuberkulóze, přejmenována na Ligu proti tuberkulóze. V prostorách objektu probíhaly výslechy osob, při kterých používali členové gestapa různých metod včetně brutálního mučení. V roce 1958 vytvořil sochař Otto Cíenciala bronzovou pamětní desku připomínající oběti zdejšího působení gestapa, která byla umístěna na hlavní průčelí budovy. V současnosti se tato pamětní deska nachází spolu s nově vytvořeným pietním místem obětem nacistické perzekuce ve vestibulu hlavní budovy.

Po opravách válečných škod, které probíhaly až do prosince 1945, se budova stala majetkem Ústavu národního zdraví v Ostravě, v letech 1952-1990 Městského ústavu národního zdraví Ostrava. V lednu 1991 převzala hospodaření budovy Městská nemocnice Ostrava-Fifejdy, přičemž hlavní křídlo sloužilo jako ředitelství nemocnice. V letech 2012-2015 proběhla rozsáhlá rekonstrukce pro potřeby umístění ostravského územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu. Jednalo se o příkladnou komplexní památkovou obnovu stavby, která byla v březnu 2010 prohlášena za kulturní památku.

Tzv. Sociální dům na Senovážné ulici v Moravské Ostravě byl postaven v sousedství městské veřejné nemocnice na Fifejdách (pohled od náměstí Republiky, vpravo se nachází ještě stará budova městské veřejné nemocnice)

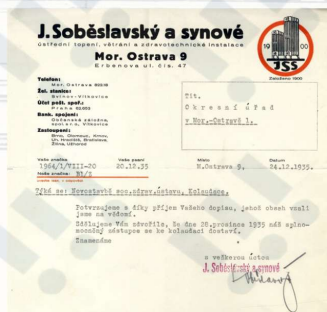
Kvalitní architektura meziválečného Československa se vyznačuje modernistickou jednoduchostí. Racionální a střídme řešení stavby charakterizuje mj. symetričnost a vyváženost průčelí hlavního křídla, pravidelně rozmístěná čtvercová dřevěná okna, ploché střechy s terasami a s nautickým (námořním) zábradlím, použití různých materiálů (světlé omítky, cihelné tavarky, sklo)

Situační plán novostavby okresního Sociálního domu v Mor. Ostravě, bez datace a autorského určení. Stavební práce byly zadány firmě Karla Gajovského z Moravské Ostravy – Hulvá, která 21. srpna 1932 začala s hloubením základů

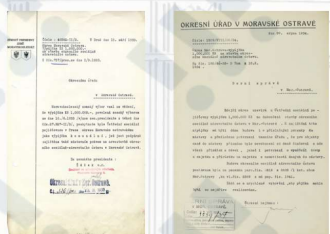
Článek referující o potřebnosti výstavby moderního sociálního ústavu v ostravském Duchu č. 28. 10. 1933 byl doplněn černobílou kresbou stavby

Zasedací sál v nejvyšším podlaží hlavního křídla byl vybaven dřevěným obkladem stěn z mořené dubové dýhy, dubovými parketami a litinovými radiátory

Pohled na Ústav národního zdraví na ulici Odboje v roce 1965. Za 2. světové války se v budově nacházela služebna ostravského gestapa. Na počest odboje proti fašismu byla Senovážná ulice v roce 1945 přejmenována na ulici Odboje

Ústřední sociální pojišťovna v Praze poskytla moravskoostravskému okresu komunální výpůjčku ve výši 1 milionu korun na dostavbu ústavu

„Ústřední topení v budově sociální péče má svoje vrcholné technické opodstatnění a jeho vzpůsobení k vytápění budovy a chodbe jest jedním z nejmodernějších zařízení, které se v budově stává pozoruhodným... každý pozná, že na jeho vybudování pracovala ruka myslícího odborníka“ – chválil ostravský Duch času práci firmy Jan Soběslavský a synové ve Vitkovcích“ (Duch času, 28. 10. 1933, s. 9)

10. září 2015 bylo slavnostně otevřeno nové sídlo ostravského pracoviště Národního památkového ústavu. Památkově chráněný objekt prošel náročnou rekonstrukcí zaměřenou na obnovení původní hodnoty funkcionalistické architektury

OSTRAVA!!!

Obchodní dům RIX

Majitel obchodního domu RIX Adolf Lüftschitz (*1874, Leština, okr. Tábor). Zahynul v koncentračním táboře Osvětim v roce 1944 společně s manželkou Friedou, roz. Ripperovou, s níž obchodní dům vybudoval

Obchodní dům RIX patřil za 1. republiky ke stavbám, které změnil tvář města Moravské Ostravy. Jeho majitel Adolf Lüftschitz provozoval již od roku 1903 obchod smíšeným zbožím v přízemí domu č. p. 208 na třídě 28. října. Od původního majitele Julia Rixe získal rovněž oprávnění užívat označení RIX. Podnikání se mu už od počátku dařilo a v roce 1909 si mohl dovolit koupit protilehlého domu č. p. 203, který nechal přestavět v secesním stylu podle návrhu architekta Felixe Neumanna a 1. prosince 1910 v devět hodin ráno zde slavnostně otevřel nový obchodní dům. Velkým lákadlem pro první zákazníky byly zlaté hodinky, které získal každý dvacátý nakupující jako upomínku na otevřací den. K zásadní přestavbě objektu došlo v letech 1928-1931, kdy nechal A. Lüftschitz vybudovat podle

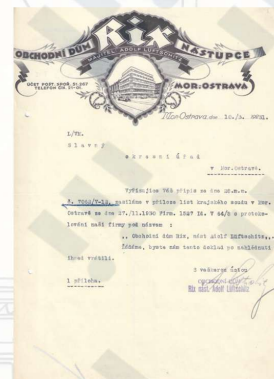
projektu Arnošta Kornera šestipodlažní funkcionalistickou stavbu, která zasahovala do ulic 28. října, dnešní Vojanovy a Velké. Nový obchodní palác patřil k největším a nejmodernějším obchodním domům v Československu. Zákazník mohl ve čtyřech patrech nakoupit vše od špendlíku až po kabát. Ve třicátých letech se majiteli velmi dařilo, obchodoval s řadou zahraničních firem, např. v Itálii a zřizoval pobočky ve větších městech po celé republice (Praha, Brno, Prostějov, Ústí nad Labem, Košice). V době největší prosperity pracovalo v obchodním domě až 250 zaměstnanců. Ve 35 specializovaných odděleních nabízel A. Lüftschitz textilní zboží všeho druhu. Koupit se zde daly také sportovní a domácí potřeby, koberce a bytové doplňky. Speciální oddělení zde nalezly rovněž plnoštíhlé zákaznice a sortiment se přizpůsoboval ročnímu období a aktuálním potřebám. V předvánočním čase nabízel zboží zvláštní oddělení dárků a např. při oslavách vzniku republiky měl obchodní dům pro zákazníky připraveny prapory a vlaječky všech rozměrů. Od roku 1930 probíhal soudní spor s firmou Textilia, a. s., která vlastnila nedaleký obchodní dům, o používání názvu obchodního domu v reklamě a inzerci. Výsledkem sporu byla mezi jiným změna příjmení celé rodiny z Lüftschitz na Rix v roce 1937. Vzhledem k židovskému původu majitelů byl podnik na začátku 2. světové války arizován a do vedení dosazen německý správce. Během bombardování Ostravy dne 29. srpna 1944 došlo k zasažení budovy leteckou pumou, což znamenalo konec slavné éry jednoho z největších obchodních domů v Ostravě. Část budovy byla silně poškozena, část byla zničena úplně. Vzhledem k závažným škodám na domě byl 16. března 1946 vydán demoliční výměr a současně povolena provizorní úprava části budovy pro obchodní účely. K úplné demolici obchodního domu došlo v roce 1949.

Budova hotelu Grand (vpravo) na nároží ulic 28. října a Puchmajerovy, v jejímž přízemí v roce 1903 Adolf Lüftschitz otevřel svůj obchod. V letech 1909-1910 vystavěl na protilehlém nároží nový obchodní dům podle projektu Felixe Neumanna

Plán fasády novostavby obchodního domu otevřeného v roce 1910

Firemní záhlaví s vyobrazením obchodního domu po přestavbě v roce 1931

Šestipodlažní novostavba obchodního domu z roku 1931 podle plánu architekta Arnošta Kornera. Jednalo o jeden z největších obchodních domů v republice, jehož cenu znalec odhadnul na dva miliony korun

Tradičně na začátku každého roku probíhal v ostravských obchodních domech tzv. bílý týden, během něž si mohli zákazníci za výhodné ceny nakoupit nejrůznější bílé a ložní prádlo a kuchyňský textil. Reklamy v denním tisku se zaměřovaly nejen na hospodyňky, ale také na hoteliery a kavárníky (Duch času, únor 1932)

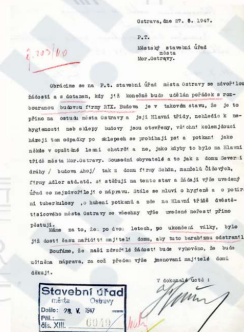
Aranžérí obchodního domu připravující výzdobu výkladních skříní na každoroční slevovou akci „bílý týden“

V lednu 1933 se obchodní dům zúčastnil soutěže o nejkrásnější propagační aranžmá uspořádané Klubem dekoratérů výkladních skříní v Ostravě

Obchodní dům RIX po náletu v srpnu 1944

V březnu 1946 byl na poškozenou budovu vydán demoliční výměr. Ještě po roce nebyla stavba definitivně odstraněna, na což si stěžovali místní obyvatelé

OSTRAVA!!!

Ředitelství Severní dráhy Ferdinandovy

Budova bývalého Ředitelství Severní dráhy Ferdinandovy, postavená ve stylu moderního klasicismu a funkcionalismu, se nachází v severozápadní části Prokešova náměstí 2020/6 v Moravské Ostravě. Stavební projekt na vybudování sídla vedení firmy zadal generální ředitel Severní dráhy Ferdinandovy Ladislav Jerie architektu Karlu Kotasovi. Výstavba je orámována lety 1939–1941. Za 2. světové války byla budova vlivem náletů a dělostřelecké palby poškozena. Jednalo se především o rozbití oken a poškození střechy, omítky a dveří. Výše škody se pohybovala v řádech desetitisíců.

Základem čtyřpatrového domu je železobetonový skelet o třech celcích na půdorysu Z s hlavním vchodem v hranolové schodištvé věži umístěným směrem k náměstí. Ve střední schodištvé části věže se spojuje hlavní čtyřpatrové křídlo s ustupujícím horním patrem a boční třípatrové křídlo. K propojení částí budovy sloužila střední spojovací chodba, dvojí schodiště, osobní zdviž a páternoster, který je funkční do dnešních dní.

Výška stavby činí téměř 26 metrů. Pod úrovní suterénu byl kromě kotleny ústředního topení zřízen také protiletický kryt. V suterénu se nacházel archiv a dva jednopokojové byty s kuchyní. Rovněž se zde nalézala telefonní ústředna, knihovna, čítárna a větrací strojovna. Nadzemní části budovy tvořily kanceláře s umělým větráním a přímým osvětlením. Naopak chodby se osvětlovaly nepřímě. V roce 1947 byla dokončena přístavba spolkové místnosti, v níž se nacházel sál, předsálí s bufetem a projekční komorou pro úzký film.

Ladislav Jerie byl sběratelem umění a velkým podporovatelem umělců, což se výrazně projevilo i na výzdobě budovy. Její přízemí a věž jsou obloženy žulovými deskami. Hlavní průčelí domu umělecky zpracoval sochař Jan Lauda, který nad přízemními okny vytvořil kamenný reliéf nazvaný „Zrození uhlí“. Reliéf s motivy hornické práce je zachycen v rozsahu 20 × 1,5 metru. Vyšší část průčelí je obložena deskami z umělého kamene. Na podestě centrálního schodiště je umístěna barevná vitráž od Jana Bauchy „Dobývání uhlí“ o rozměrech 5 × 3,7 metru. Obě umělecká ztvárnění lze obdivovat i dnes.

Po 2. světové válce byla budova ředitelství Severní dráhy Ferdinandovy znárodněna a začleněna do národního podniku Ostravsko-karvinských dolů. Národní podnik využíval tento dům rovněž jako sídlo vedení společnosti. Od roku 2008 je stavba zařazena na seznam kulturních památek. Vedení akciové společnosti Ostravsko-karvinských dolů zde působilo až do roku 2013. V roce 2016 proběhla generální rekonstrukce budovy, která byla o dva roky později oceněna v soutěži Best of Reality. Současným vlastníkem budovy je realitní skupina Asental Group, jež objekt nabízí mimo jiné k pronájmu kancelářů.

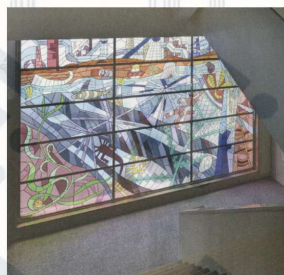
S kamenným reliéfem „Zrození uhlí“ se počítalo od samotného počátku realizace stavby, což dokládá plán průčelí budovy

Jedna z nejstarších fotografií budovy, tato je konkrétně z roku 1947

Pohlednice z 60. let 20. století zachycující budovu s příznačným dobovým heslem

Současná podoba barevné vitráže od Jana Bauchy „Dobývání uhlí“ (HRUŠKA, Pavel a kol. *Cesty do ostravského (u)nitrozemí. Ostrava 2019, s. 166*)

Pokračování úspor:

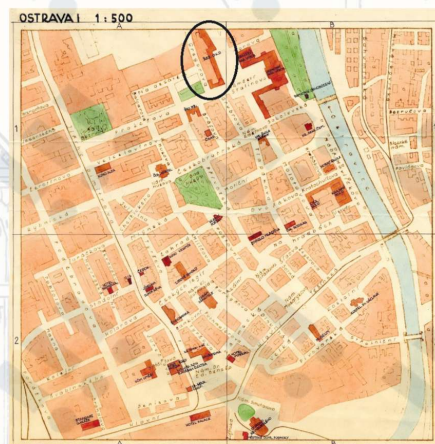
snižování počtu techniků, administrativních pracovníků i dodavatelů

Roku 2013 skončila jedna velká éra, když ředitelství společnosti bylo z Ostravy přesunuto na Důl Dávkov u Karviné. O úspěšných opatřeních v několika člancích podrobně informovalo také periodikum Horník. (SOBOL, Vladislav. *Pokračování úspor: snížení počtu techniků, administrativních pracovníků i dodavatelů. Horník, roč. 43, 27. 6. 2013, č. 24, s. 1*)

Výřez z polohopisného plánu Moravské Ostravy z roku 1926 zobrazuje prázdné místo (v kroužku), na kterém dnes stojí budova bývalého Ředitelství Severní dráhy Ferdinandovy

Na plánu části Moravské Ostravy z roku 1950 je budova (v kroužku) již zachycena. Dokonce je u ní popisek informující o sídle společnosti

Pohled na vstupní část budovy z roku 1947. Před budovou se do dnešních dní dochovala bronzová socha Horníka od Antonína Ivanského, která zde byla situována v roce 1946

Páternoster na generálním ředitelství OKD opět jezdí
Ostrava. Po rekonstrukci modernizovaného páternosteru na generálním ředitelství OKD v Ostravě opět spouští svůj běh. Páternoster, který byl v roce 1947 postaven a v roce 2016 rekonstruován, je nyní opět funkční. Jeho výška činí 26 metrů a jeho průměr 1,5 metru. Páternoster je umístěn v centrální části budovy a slouží k propojení jednotlivých patrových částí. Jeho výstavba byla jedním z hlavních úkolů rekonstrukce budovy. Páternoster je nyní opět v provozu a slouží k propojení jednotlivých patrových částí budovy. Jeho výstavba byla jedním z hlavních úkolů rekonstrukce budovy. Páternoster je nyní opět v provozu a slouží k propojení jednotlivých patrových částí budovy.

Fotografie budovy po rekonstrukci, která proběhla v roce 2016

Článek v Horníku z roku 2010 popisující skončenou rekonstrukci páternosteru, včetně jeho technických parametrů (Au. Páternoster na generálním ředitelství OKD opět jezdí. Horník, roč. 40, 27. 5. 2010, č. 21, s. 4)